

УДК 657.37:336.71

Значення фінансової звітності в забезпеченні транспарентності банківської діяльності

Тарас Григорович Савченко,
доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України» (м. Суми),
доктор економічних наук, доцент

Альона Олександрівна Закутня,
аспірант кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України» (м. Суми)

Анотація. Досліджено підходи до складання фінансової звітності банку з метою забезпечення достатнього рівня транспарентності окремих банків та банківської системи в цілому.

Ключові слова: банк, банківська система, фінансова звітність, транспарентність.

Вступ. Транспарентність є важливим принципом реалізації як монетарної політики центральними банками, так і стратегії розвитку окремої банківської установи.

У поточних соціально-економічних умовах необхідність якісного розкриття інформації щодо різних аспектів діяльності банківської установи, з метою зниження рівня асиметрії інформації на ринку та набуття позитивної репутації серед клієнтів і контрагентів, виходить на перший план.

Основним джерелом публічної інформації про результати діяльності банку є фінансова звітність. Цей вид звітності є основою для прийняття економічних рішень широким колом користувачів.

Підвищити якість фінансової звітності можна шляхом її повної адаптації до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) і фінансової звітності (МСФЗ).

Проблема підвищення транспарентності банківської системи знайшла своє відображення в наукових працях О. Чуб [1], Д. Гуніна [2], Р. Хубієва [3], А. Литовських [4], К. Мельника [5].

Поняття звітності та значення різних видів звітності в розкритті інформації про діяльність банківської установи досліджували Г. Білик [6], А. Герасимович [7], С. Голов [8] та ін.

Однак потребує дальшого вивчення питання рівнів розкриття інформації в банківській системі України та особливостей формування комунікаційних потоків на кожному з них.

Не існує єдиної думки щодо ролі фінансової звітності в інформаційному забезпеченні діяльності банківської установи.

Попри значну кількість публікацій, присвячених переходу до застосування в обліку і звітності банків міжнародних стандартів щодо підвищення рівня транспарентності банківської діяльності, цей еволюційний процес вивчено недостатньо.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні підходів до складання фінансової звітності банку з метою забезпечення достатнього рівня транспарентності окремих банків і банківської системи в цілому.

Результати. Для позначення стану повної поінформованості та розкриття інформації про певний об'єкт або процес у науковій літературі застосовується поняття «транспарентність» (прозорість), що походить від англійського «transparent» і латинського «trans» – прозорість, очевидність, зрозумілість, чіткість [1]. На сьогодні це поняття є одним із найпоширеніших і ключових у різних галузях знань, проте його загальноприйнятого наукового визначення дотепер не існує. Це пояснюється багатоаспектністю транспарентності, різноманіттям її вживання в різних галузях науки і практики.

Проведений нами аналіз спеціальної економічної літератури підтверджує відсутність єдиного підходу до трактування поняття «транспарентність». У контексті нашого дослідження вважаємо за доцільне більш детально проаналізувати такі підходи:

- тотожність поняттю «інформація» (Д. Стіглиць [9]);
- система відносин з приводу розкриття інформації та її використання (Д. Гунін [2] і Р. Хубієв [3]);
- доступність, повнота і точність інформації (Л. Кристин [10], А. Литовських [4]);
- доступність, повнота, точність, своєчасність і зрозумілість інформації (К. Мельник [5], фахівці Європейського центрального банку [11]).

На нашу думку, перший підхід є недостатньо обґрунтованим, оскільки не можна ототожнювати поняття «транспарентність» із поняттям «інформація». У цьому разі не надають відповіді на питання: яка інформація мається на увазі і для кого вона призначена? Очевидним є факт, що транспарентність є характеристикою інформації. Транспарентність також можна розглядати з позиції системного підходу (перш за все в юридичній площині) як систему відносин. Прихильники третього підходу вважають, що транспарентність визначається через доступність, повноту і точність інформації. На нашу думку, це – характерні ознаки відкритості, під якою й розуміється ступінь розкриття інформації. Проте можливим є оприлюднення інформації, яка не є зрозумілою для суспільства. У такому разі й використовується термін «транс-

парентність», визначення якого найбільш точно дали прихильники четвертого підходу.

У контексті нашого дослідження, відповідно до позиції фахівців НБУ, під транспарентністю слід розуміти розкриття банками всім зацікавленим особам інформації, що прямо чи опосередковано пов'язана з цілями діяльності банку, а також правовими, інституційними й економічними основами його функціо-

нування в повному обсязі, своєчасно та в доступній формі [12].

У нашому дослідженні доречним є розгляд транспарентності банківських установ у розрізі двох рівнів: транспарентність центральних і комерційних банків (рис. 1). Це пов'язано з особливостями розкриття інформації на різних рівнях банківської системи.

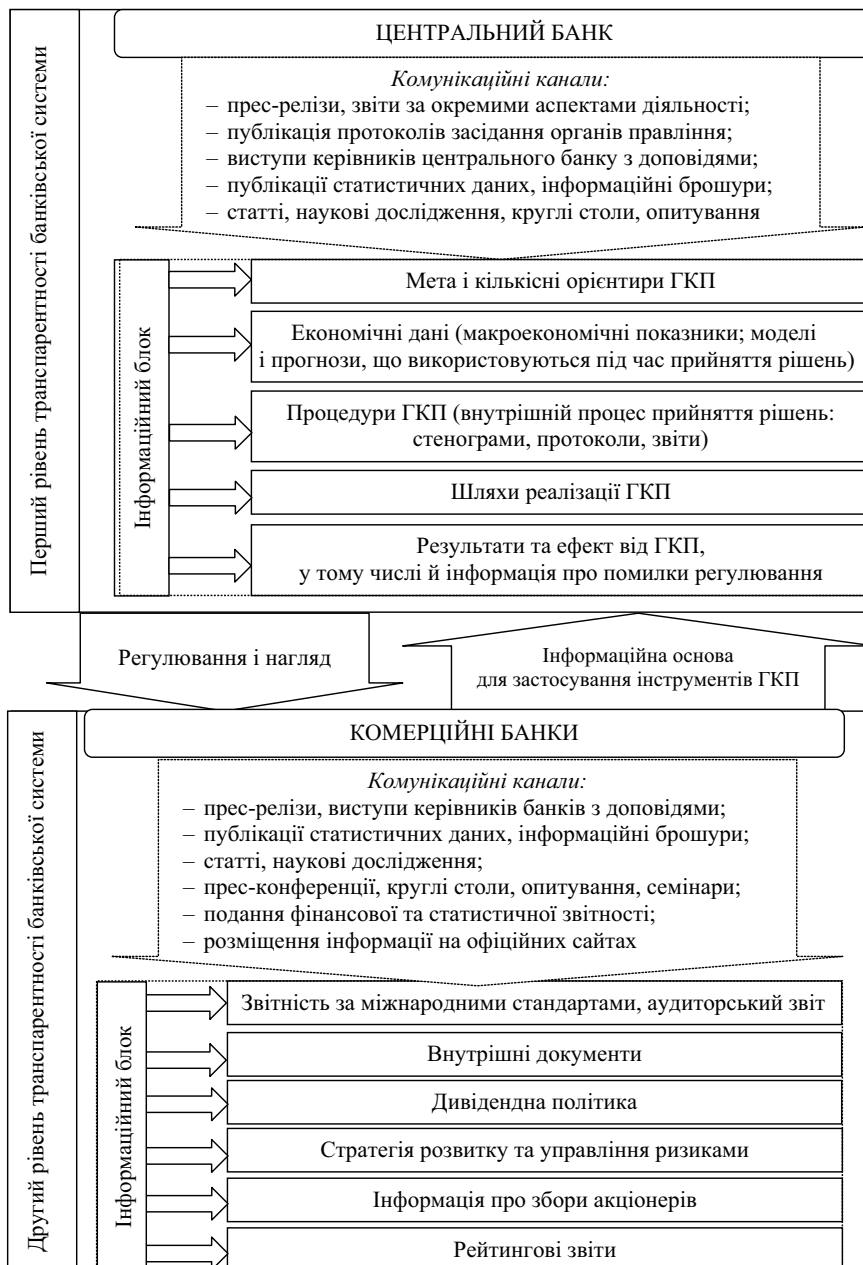

Рис. 1. Рівні транспарентності банківської системи

Примітка. Складено авторами

На першому рівні транспарентність розглянемо в контексті реалізації грошово-кредитної політики (ГКП) держави. Центральний банк, з метою підвищення прозорості такої політики, може публікувати документи, в яких викладено концептуальні засади грошово-кредитної політики; опис інструментів ГКП; аналізи стану і прогнози розвитку грошового ринку; протоколи засідань комітету з кредитно-грошової по-

літики із результатами голосування; а також доповіді щодо інфляції і прогнозування очікуваних її темпів. Наприклад, Європейський центральний банк, Федеральна резервна система, Банк Англії, центральні банки Канади, Нової Зеландії, Швеції розкривають досить детальну інформацію за вказаними вище напрямками. Поточні тенденції свідчать, що центральні банки намагаються підвищити свій авторитет і репутацію,

а також зміцнити довіру економічних суб'єктів до грошово-кредитної політики за рахунок підвищення транспарентності своєї діяльності.

Далі пропонуємо розглянути другий (мікроекономічний) рівень транспарентності. Ефективне управління банком значною мірою залежить від повноти, обґрунтованості та достовірності звітної інформації: про здійснені операції, їхній характер і обсяг; наявність фінансових ресурсів і напрямів їх використання; ризику банківської діяльності [13].

Складання і подання звітності є завершальним етапом в обліковому циклі бухгалтерського опрацювання даних. Звітність складається на основі даних

різних облікових систем, що забезпечує відображення в ній усіх ключових аспектів діяльності суб'єкта господарювання. Банк формує інформацію одночасно в системах бухгалтерського, податкового та управлінського обліку. Виходячи з мети дослідження, доцільним є розгляд саме фінансової звітності як основного джерела інформації для внутрішніх і зовнішніх користувачів, що використовується для прийняття раціональних економічних рішень. Серед зовнішніх користувачів виділяють дві групи: безпосередньо зацікавлених у діяльності банку та опосередковано зацікавлених у такій інформації (табл. 1).

Таблиця 1

Інтереси основних користувачів фінансової звітності

Користувачі		Інтереси
Внутрішні	Менеджери банку	– здатність банку сплачувати дивіденди; – прийняття рішень щодо придбання, утримання або продажу інвестицій
	Акціонери (власники)	– оцінка адекватності доходу ступеню ризику зроблених інвестицій; – оцінка перспектив виплати дивідендів
	Службовці підприємства	– стабільність і прибутковість банку; – оцінка перспектив роботи в банку
Зовнішні, безпосередньо зацікавлені в діяльності підприємства	Теперішні і потенційні кредитори	– оцінка доцільності надання кредиту; – визначення умов кредитування, гарантій повернення умов кредитів; – оцінка ліквідності та платоспроможності банку
	Контрагенти	– визначення надійності ділових зв'язків; – оцінка характеру і рівня ризику операцій із банком
	Клієнти	– можливість отримання послуг; – безперервність діяльності банку
	Держава в особі НБУ, податкових органів, Держкомстату	– регулювання діяльності банку; – правильність оформлення звітних документів; – своєчасність і повнота сплати податків; – визначення податкової політики; – отримання статистичних даних
Зовнішні, опосередковано зацікавлені в діяльності підприємства	Аудиторські служби	– перевірка даних звітності на відповідність законодавству і загальноприйнятим правилам обліку та звітності
	Юристи	– оцінка виконання умов договорів; – дотримання законодавства при розподілі прибутку; – визначення умов пенсійного забезпечення
	Преса та інформаційні агентства	– підготовка оглядів, оцінки тенденцій розвитку й аналізу діяльності банків і банківської системи; – розрахунок показників фінансової діяльності
	Громадськість	– вплив діяльності банку на благополуччя суспільства

Примітка. Складено авторами на основі [6–8].

Таким чином, основною метою складання звітності є забезпечення користувачів повною, правдивою і неупередженою інформацією про фінансовий стан, результати діяльності та грошові потоки банку для прийняття обґрунтованих економічних рішень.

Порядок складання і подання фінансової звітності банками України регулюється низкою нормативно-правових актів: Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 (розділ 4, глава 13); Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 (розділ 4); Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затверджена постановою Правління НБУ № 373 від 24.10.2011; Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, затверджене постановою Правління НБУ № 566 від 30.12.1998.

Аналіз нормативно-правової бази дозволив зробити висновок, що на сьогодні завершується процес приведення національної системи бухгалтерського обліку

та звітності у відповідність до вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності. При цьому позитивним фактом є те, що основний досвід застосування МСФЗ був накопичений саме в банківських установах.

Міжнародні стандарти фінансової звітності, на даний момент, виступають ефективним інструментом підвищення прозорості і зрозумілості інформації: яка розкриває результати діяльності банків; створює достовірну базу для визнання доходів і витрат, оцінки активів і зобов'язань; надає можливість об'єктивно розкривати і віддзеркалювати наявні фінансові ризики; а також порівнювати результати діяльності банків для забезпечення адекватної оцінки їхнього потенціалу та ухвалення відповідних управлінських рішень.

За час адаптації вітчизняної системи обліку та звітності відповідно до вимог МСФЗ пройдено шлях від поверхневого і механічного розуміння і застосування МСФЗ до їх досить глибокого, осмисленого і професійного застосування. Але проблеми адаптації системи бухгалтерського обліку і звітності банків та інших

суб'єктів господарювання до МСФЗ продовжують існувати. Причому ці проблеми мають неоднозначний і багатоаспектний характер.

У процесі дослідження ми проаналізували передумови запровадження МСФЗ у практику банків Укра-

їни; першочергові завдання, які треба було вирішити; проблеми, що виникають у процесі впровадження міжнародних стандартів; можливі шляхи розв'язання цих проблем і побудували схему процесу адаптації фінансової звітності банків України до вимог до МСФЗ (рис. 2).

Рис. 2. Схема процесу адаптації фінансової звітності банків України до вимог за МСФЗ

Примітка. Складено авторами

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999, складати звітність відповідно до МСФЗ мають:

- за 2012 рік: публічні і акціонерні товариства, банки, страхові компанії;
- з 01.01.2013: усі компанії, що надають фінансові послуги і послуги з недержавного пенсійного забезпечення;
- з 01.01.2014: компанії, що надають допоміжні послуги у сфері фінансового посередництва та страхування.

Отже, станом на 26.02.2014 банками оприлюднена фінансова звітність за 2012 рік, складена відповідно до Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (№ 373).

Вважаємо за доцільне дослідити рівень довіри зовнішніх інвесторів до положень Інструкції № 373 і залежність між рівнем розкриття інформації й переходом банків до складання звітності за міжнародними стандартами (табл. 2). Ми проаналізували річні звіти за 2012 рік найбільших банків з іноземним капіталом (крім банків, що належать резидентам Росії і Кіпру). У результаті дослідження зроблено висновок, що не всі банки з іноземним капіталом складають звітність тільки за національним законодавством, яке є гармонізованим з міжнародними стандартами.

Окремі банківські установи оприлюднюють фінансові звіти як за Інструкцією № 373, так і за МСФЗ. Це пояснюється, перш за все, недостатньою впевненістю іноземних інвесторів у повній відповідності вітчизняних

підходів до складання банківської звітності положенням міжнародних стандартів.

Як вітчизняні, так і міжнародні організації здійснюють дослідження рівня інформаційної відкритості банків України. У табл. 2 наведено результати досліджень кредитного агентства «Кредит-рейтинг»

та «Українського рейтингового агентства» за 2011 і 2012 роки [14; 15]. Очевидною є тенденція до зростання рівня транспарентності банківської системи, що пов'язано з поданням фінансової звітності за 2012 рік відповідно до вимог Інструкції № 373, які максимально наближені до МСФЗ.

Таблиця 2

Особливості оприлюднення фінансової звітності найбільшими банками України

№ пор.	Назва банку	Країна походження іноземного капіталу	Наявність окремої звітності, складеної за МСФЗ	Наявність звітності, складеної за Інструкцією № 373	Рівень розкриття інформації, %	
					2011	2012
1.	Дельта Банк	США	-	+	45,01	57,67
2.	Райффайзен Банк Аваль	Австрія	-	+	60,75	60,06
3.	Укрсоцбанк	Австрія, Італія	+	+	54,06	72,63
4.	Надра	Австрія	+	+	35,07	40,63
5.	УкрСиббанк	Франція, Великобританія	-	+	34,51	45,13
6.	ОТП Банк	Угорщина	-	+	54,95	51,63
7.	Креді Агріколь Банк	Франція	-	+	40,67	41,00
8.	Банк Форум	Німеччина	-	+	51,28	54,88

Примітка. Складено авторами на основі даних веб-сайтів банків України.

З метою нівелювання впливу розбіжностей між вимогами МСФЗ і нормативно-правовими актами НБУ банки здійснюють трансформаційні коригування відповідно до Порядку застосування методу трансформації під час складання фінансової звітності банків України, затвердженого постановою Правління НБУ № 510 від 10.12.2012. Відповідно до положень цього документа за період з 2012 до 2014 рр. банки мають мінімізувати розбіжності між бухгалтерським обліком і фінансовою звітністю, зокрема:

- у частині сформованих резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, що розраховані відповідно до Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, затвердженого постановою Правління Національного банку України № 23 від 25.01.2012;
- за процентними доходами;
- операціями з відновлення раніше списаних за рахунок спеціальних резервів безнадійних кредитів;
- щодо застосування вимог МСБО 29 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції» до власного капіталу;
- операціями з банківськими металами;
- операціями з акціонерами банку;
- відстроченими податками.

Результат коригування і декласифікації статей заносять до трансформаційних таблиць, які містять

перелік статей, кореспонденцію рахунків та суми, що були скориговані. Таблиці подають до НБУ разом із фінансовою звітністю.

Висновки. У сучасному мінливому середовищі достатній рівень транспарентності банківської системи є однією із ключових умов забезпечення її стійкості. У роботі проводилось дослідження прозорості банківської системи в розрізі двох рівнів: рівень центрального банку і комерційних банків. Зокрема, авторами розроблено структурну схему взаємодії зазначених рівнів транспарентності.

У статті обґрунтовано, що головним кінцевим показником, який характеризує діяльність банківської установи, її фінансовий і майновий стан, надає інформацію внутрішнім і зовнішнім користувачам для прийняття обґрунтованих і зважених економічних рішень, є фінансова звітність. Інформаційна місткість фінансової звітності покликана задовольняти потреби її користувачів, які є змінними в часі і, з огляду на ці обставини, повинна постійно вдосконалюватися.

Застосування банками у своїй діяльності міжнародних стандартів дає можливість відображати у звітності якісну і повну фінансову інформацію. Вивчення практичних аспектів еволюції методичних підходів до складання фінансової звітності банків України в напрямі імплементації положень МСФЗ дає підстави стверджувати, що цей процес сприяє зростанню рівня транспарентності як окремих банків, так і банківської системи в цілому. Однак існує низка об'єктивних проблем, що заважають повній адаптації вітчизняної фінансової звітності до положень міжнародних стандартів.

Список використаної літератури

1. Чуб О. О. Підвищення транспарентності українських банків в умовах глобалізації / О. О. Чуб // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. пр. / Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана». – К., 2008. – Вип. 12. – С. 166–174.
2. Гунин Д. И. Транспарентность и тайна информации: теоретико-правовой аспект : автореферат дис. ... канд. юрид. наук за специальностью 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / Д. И. Гунин. – Екатеринбург, 2008.

3. Хубиев Р. К. Транспарентность как фактор конкурентоспособности [Электронный ресурс] / Р. К. Хубиев // Российское предпринимательство. – 2009. – № 8. – Режим доступа : <http://www.creativeconomy.ru/articles/5305/>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
4. Литовских А. М. Транспарентность и ее влияние на деятельность банковского сектора / А. М. Литовских // Известия ТРТУ. Тематический выпуск «Системный анализ в экономике и управлении». – 2006. – № 17 (22). – С. 310–313.
5. Мельник К. К. Транспарентність як необхідна умова забезпечення ефективності системи комунікацій центрального банку / К. К. Мельник // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2010. – Вип. 29. – С. 208–216.
6. Білик М. Д. Фінансовий аналіз : навч. посібник / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк. – К. : КНЕУ, 2007. – 592 с.
7. Облік та аудит у комерційних банках [Електронний ресурс] / [А. М. Герасимович, Т. В. Кривов'яз, О. А. Мазур та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Герасимовича. – Львів : Вид-во Фенікс, 1999. – 512 с. – Режим доступу : <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/665/15>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
8. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами : практ. посібник / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – К. : Лібра, 2004. – 680 с.
9. Stiglit D. The Contribution of the Economics of Information to Twentieth Century Economics [Electronic resource] / D. Stiglit. – Access : www.uv.es/~cursegs/curso/p1441_s.pdf.
10. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов / Л. П. Крысин. – 5-е изд. – М., 2003. – 854 с.
11. The Monetary Policy of the ECB / European Central Bank. – 2011. – 159 с.
12. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
13. Ratnovski L. Liquidity and Transparency in Bank Risk Management [Electronic resource] / L. Ratnovski. – Access : http://www.frsn.de/fileadmin/research/themen/riskmanag/auf%20frsn_2013/IMF_Liqui%20transp%20in%20bank%20risk_1-2013_kl.pdf.
14. Исследование информационной прозрачности банков Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://news.finansist.ua/47523>.
15. Рэнкинг прозрачности украинских банков – 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.credit-rating.ua/img/st_img/Agency%20doc/project/Prozrchnost%20Bankov/27.10.2011/Ranking.pdf.

Summary. In this article were analyzed approaches to the preparation of financial statements in order to ensure a sufficient level of transparency of certain banks and the banking system as a whole.

Keywords: bank, banking system, financial reporting, transparency.